

**19 września 1951, [Moskwa]. Protokół przesłuchania
komendanta garnizonu Warszawa gen. Reinera Stahela**

Protokół przesłuchania
oskarżonego Stahela Reinera
z 19 września 1951 roku

Stahel Reiner, urodzony w 1892 roku w Bielefeld (Niemcy), Niemiec, poddany niemiecki, bezpartyjny, gen. por. armii niemieckiej.

Tłumacz starszy lejtnant Szyłowa została uprzedzona o odpowiedzialności za świadomie zafałszowany przekład z art. 95 kpk RFSRS.

Przesłuchanie rozpoczęto o 12-40.
Przesłuchanie zakończono o 20-00.

[...]

Pytanie: Co opowiadaliście Gerstenbergowi¹ o swojej pracy komendanta wojskowego Warszawy?

Odpowiedź: Nie mogę sobie tego teraz przypomnieć.

Pytanie: Czy opowiadaliście Gerstenbergowi o swoim udziale w stłumieniu Powstania Warszawskiego?

Odpowiedź: Nie wykluczam takiej możliwości, że o moim udziale w stłumieniu Powstania Warszawskiego coś Gerstenbergowi mówiłem.

Pytanie: W trakcie tegoż przesłuchania Gerstenberg zeznał na temat waszego udziału w stłumieniu Powstania Warszawskiego: „Na moje pytanie w tej sprawie Stahel wymijająco odpowiedział, że była to «ciężka i nieprzyjemna robota, której nie udało mu się zakończyć». Czy mieliście na myśli okrucieństwo, z jakim rozprawiliście się z mieszkańcami Warszawy, którzy powstali przeciw Niemcom?

Odpowiedź: Nie przeczę, że w toku ciężkich walk ulicznych z powstańcami ginęła duża liczba ludności cywilnej. Prawdopodobnie właśnie dlatego mówiłem Gerstenbergowi, że była to „ciężka i nieprzyjemna robota”, mimo iż podczas tłumienia powstania nie było moim celem zburzenie Warszawy i wymordowanie ludności cywilnej.

Pytanie: Dalej Gerstenberg zeznaje na temat Powstania Warszawskiego: „W kwaterze głównej było wiele rozmów o ciężkich walkach w Warszawie. Keitel² i Ribbentrop³ wyrażali opinię, że po stłumieniu powstania

Warszawę należy zmieść z oblicza ziemi”. Nie mogliście nie znać opinii faszystowskich przywódców.

Odpowiedź: Osobiście wiedziałem o rozkazie Hitlera co do celowego zniszczenia m. Warszawy i jej mieszkańców. Dowiedziałem się jednak o tym przed moim wyjazdem z Warszawy do Rumunii. Dlatego nie mam nic wspólnego z praktycznym wypełnieniem tego hitlerowskiego rozkazu.

Pytanie: To nieprawda. Stolicę Polski Warszawę zaczęliście planowo burzyć i bestialsko zabijać jej mieszkańców od pierwszych dni powstania. Złóżcie o tym zeznanie.

Odpowiedź: Nie zaprzeczam, że wydałem rozkaz strzelania do obywateli polskich, którzy powstali przeciwko Niemcom. Moim celem było stłumienie powstania, lecz nie zniszczenie Warszawy i jej ludności. Nie zaprzeczam, że w toku tłumienia powstania Niemcy dokonywali bestialstw wobec mieszkańców Warszawy. Lecz jako głównodowodzący nie wydałem specjalnych rozkazów o stosowaniu okrucieństwa.

Pytanie: Próbujecie uchylić się od odpowiedzialności. Odczytano wam w przekładzie z języka rosyjskiego na niemiecki zeznania świadka Walusia Augustyna Tadeusza o bestialstwach Niemców w pierwszych dniach Powstania Warszawskiego⁴. Dlaczego o tym nie mówicie?

Odpowiedź: Zeznania obywatela polskiego Walusia słyszałem w przekładzie na język niemiecki. Wszystkie wydarzenia, o których zeznaje, miały rzeczywiście miejsce, gdy służyłem jako komendant wojskowy m. Warszawy i w tym okresie, gdy stałem na czele wojsk armii niemieckiej, które tłumili Powstanie Warszawskie. Lecz o bestialstwach, o jakich zeznaje świadek, osobiście nie wiedziałem.

Pytanie: Odczytywano wam także zeznania obywatelki polskiej Monczki Bronisławy⁵. Opiszcie swój osobisty udział w tych bestialstwach.

Odpowiedź: Zeznania świadka Monczki zrozumiałem i nie mogę podważać ich wiarygodności. Jak już zeznawałem wcześniej, rzeczywiście w pierwszych dniach kierowałem tłumieniem Powstania Warszawskiego. Nie odrzucam możliwości okrucieństw ze strony Niemców wobec Polaków, lecz osobiście nie brałem w tym udziału.

Pytanie: Usiłujecie sztucznie oddzielić siebie od kierowanej przez was armii, która dokonywała bestialstw. Z zeznań obywaterek polskich Grabowskiej Stanisławy⁶ i Chołodowskiej Leokadii⁷, odczytanych wam w przekładzie na język niemiecki wynika, że bestialstwa dokonywane pod waszym dowództwem przez Niemców na mieszkańcach m. Warszawy nosiły charakter zorganizowany. Proszę nie taić i zeznać o tym.

Odpowiedź: Zeznania Grabowskiej i Chołodowskiej również zrozumiałem. Nie neguję ich prawdopodobieństwa, lecz osobiście nie organizowałem przedstawionych w tych zeznaniach okrucieństw wobec mieszkańców

Warszawy. Nie wykluczam możliwości, że policja miała co do tego jakieś wytyczne. Lecz osobiście nie wydawałem policji rozkazów wyniszczenia obywateli polskich, mimo iż ^aprzez pewien czas mi podlegała^a.

Pytanie: Przedstawiono wam artykuł z gazety „Rzeczpospolita Polska” z 18/VIII-[19]44 roku, nr 29/101⁸, z którego także można wnioskować o planowym zniszczeniu polskiej stolicy. Powiedzcie o tym prawdę.

Odpowiedź: Artykuł z polskiej gazety przetłumaczono mi na język niemiecki, treść jego znam. Proszę uwierzyć, że chociaż od pierwszych dni stałem na czele tłumienia Powstania Warszawskiego, to o bestialstwach jednostek niemieckich nie wiedziałem. Mój sztab był zablokowany, miałem ograniczenia w kierowaniu działaniami bojowymi. Co się zaś tyczy działań brygady SS pod dowództwem Kamińskiego, to ja w żadnym stopniu nią nie dowodziłem. Działała samodzielnie. Za działania wcześniej podporządkowanych mi jednostek nie zdejmuję z siebie odpowiedzialności, mimo że nie wydawałem rozkazów zniszczenia ludności i zburzenia miasta.

Protokół przesłuchania spisano według moich słów wiernie i przetłumaczono mi na język niemiecki.

Stahel^b

Przesłuchał:

Nacz[elnik] Wydz[iału] Oddziału Śledczego
2 Zarządu Gł[ównego] MGB ZSRS
Major Łapszyn (—)^b

Przełożyła:

St[arszy] tłumacz
2 Zarządu Gł[ównego] MGB ZSRS
St[arszy] lejtnant Szyłowa (—)^b

CA FSB FR, D. nr N-21101, k. 158–170.

Oryginał w języku rosyjskim, rękopis.

Każda karta dokumentu podpisana przez R. Stahela.

Przypisy

^{a-a} Przy wierszu na lewym marginesie odręcznie dopisany znak zapytania.

^b Podpis odręczny.

¹ Gerstenberg Alfred, gen. por.; w 1944 dca Luftwaffe w Rumunii; od końca sierpnia 1944 w niewoli sowieckiej, zmarł 12 października 1955.

² Keitel Wilhelm (ur. 1882), feldmarszałek; w l. 1938–1945 szef OKW; od maja do sierpnia 1945 w amerykańskiej niewoli; następnie sądzony przez MTN, 1 października 1946 uznany winnym zbrodni wojennych i skazany na karę śmierci; 16 października 1946 stracony.

³ Ribbentrop Joachim (ur. 1893), SS Obergruppenführer, dyplomata, członek Reichstagu; w l. 1937–1945 minister spraw zagranicznych III Rzeszy; ujęty przez aliantów; następnie sądzony przez MTN, 1 października 1946 uznany winnym zbrodni wojennych i skazany na karę śmierci; 16 października 1946 stracony.

⁴ Por. dok. 97.

⁵ Por. dok. 96. Tam Monczka Bronisław.

⁶ Por. dok. 94.

⁷ Por. dok. 95.

⁸ Por. Aneks, dok. 1.